

Dopis č. 3

Praha, 24. 2. 1977

Milý příteli,

děkuji Ti za dopis. Přečetl jsem si ho se zájmem a musím přiznat, že mne zase inspiroval. Kdybych měl reagovat hned na všechno, co jsem v tomto posledním dopise (jako ostatně v každém z předchozích) našel, byla by to nejspíš malá knížka. Zase si proto vyberu jenom něco. Máš pochybnosti o tom, zda je vůbec možné v jednom právním systému skloubit naší ústavou zaručený ideologický monopol marxismu-leninismu v kulturní politice, ve vzdělání, výchově a vyučování (Ústava ČSSR, čl. 16, odst. 1) se svobodou myšlení, svědomí a náboženství, jakož i se svobodou náboženské a morální výchovy dětí ve shodě s přesvědčením jejich rodičů apod., jak jsou zaručeny ve Všeobecné deklaraci a zvláště v mezinárodních paktech, které se ratifikací staly československými zákony a součástí našeho právního řádu (přesně vzato: tři měsíce po uložení ratifikačních listin u generálního tajemníka OSN).

Nejsem právník a proto vyložím své stanovisko jen jako laik. Nicméně vím, že platí už stará právní zásada, že novější zákon vykládá a vymezuje všechny zákony starší. Jinými slovy: dosavadní zákony už nelze nadále vykládat takovým způsobem, který by porušoval nebo vyvracel závaznost zákona nového. Proto nelze např. žádné zákonné ustanovení ani samotnou Ústavu ČSSR interpretovat tak, že by to bylo v rozporu konkrétně s texty obou mezinárodních paktů. Kdyby se však přece jenom ukázalo, že text některých zákonů je zcela zřejmě v rozporu s novými zákony (tj. např. s oběma pakty), pak je třeba takové zákony novelizovat, popřípadě nahradit jinými. K tomu se náš stát ostatně zavázal přijetím a ratifikací obou paktů. Tak kupř. v článku 2, odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech čteme: „Každý stát, který je smluvní stranou Paktu, se zavazuje, pokud tak již nestanoví existující zákonodárná nebo jiná opatření, že podnikne nutné kroky v souladu se svými ústavními postupy a ustanoveními tohoto Paktu k tomu, aby schválil taková zákonodárná nebo jiná opatření nutná k tomu, aby byla uplatněna práva uznaná v paktu.“ Požívání těchto práv může být podrobena jistým omezením, která ovšem musí být zákonem stanovena, ale pouze „pokud to může být slučitelné s povahou těchto práv u výhradně za účelem podpory obecného blaha v demokratické společnosti“ (Mezinárodní pakt o hosp., soc. a kult. právech, 61. 4). Nicméně ani v mimořádných situacích se od některých článků nelze uchýlit, např. právě od čl. 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který ve svém dopise cituješ (viz 61. 4, odst. 2 téhož Paktu). Z toho tedy vyplývá, že náš stát na sebe vzal závazek, že bude plně respektovat právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství: „Toto právo zahrnuje v sobě svobodu vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle vlastní volby a svobodu projevat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, prováděním náboženských úkonů,

bohoslužbou, zachováváním obřadů a vyučováním.“ Odstavec 3 téhož 18. článku pak připomíná, že „svoboda projevovat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných“.

Našimi zákony, a to právě těmi nedávno přijatými, je tedy zaručena svoboda veřejně projevovat náboženství nebo víru (tato formulace je důležitá, protože se jí mohou dovolávat také křesťané, kteří nepovažují křesťanství za náboženství a naopak víru považují za něco každé náboženskosti se vzpírajícího a od něho se odvracejícího docela jiným směrem), mj. také vyučováním ať dětí, ať dospělých. Tato svoboda je jenom zvláštním případem svobody projevu vůbec; právo na svobodu projevu zahrnuje (podle 61. 19 odst. 2 Mez. paktu o obč. a polit. právech) „svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmikoli jinými prostředky podle vlastní volby“. To znamená kupř. že křesťanský básník, spisovatel, malíř nebo sochař, hudební skladatel nebo výkonný hudebník, herec, zpěvák atd., ale také vědec, filosof a theolog, tedy laik stejně jako farář, má nejen právo se stejně jako každý jiný účastnit kulturního života (61. 15 odst. 1 Mez. paktu o hosp., soc. a kult. právech), ale má právo svými uměleckými výtvary nebo vědeckými pracemi či filosofickými (a pochopitelně tím spíše theologickými) studii projevovat svou víru a rozšiřovat křesťanské myšlenky a informace o křesťanství všemi způsoby podle vlastní volby, a to také formou vyučování a vzdělávání dětí i dospělých. A rodiče mají právo zajistit náboženskou a morální výchovu svých dětí podle vlastního přesvědčení (čl. 18 odst. 4 Mez. paktu o občanských a politických právech, srovnej též čl. 13, odst. 3 Mez. paktu o hosp., soc. a kultur. právech). Pro to pro všechno je samozřejmě Tvá otázka, jak něco takového lze uvést do souladu s čl. 16 odst. 1 Ústavy ČSSR, plně oprávněna a naprosto pochopitelná.

Přesně vzato však uvedený článek nemluví o žádné povinnosti občana dbát o to, aby veškerá kulturní politika v ČSSR, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování byly vedeny „v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu“, ačkoliv na mnoha jiných místech Ústava o povinnostech občanů i organizací výslovně mluví. Text tu konstatuje údajnou skutečnost: je tomu prý tak, jak se tu píše. Možná, že by právníci řekli, že to je pouze formální věc, jež nemá právní váhu. Nuže, nechme formu vyjádření stranou. I tak je jedna věc nepochybná: že totiž text článku 16, odst. 1 Ústavy ČSSR není nadále možno a dovoleno vykládat tak, aby se tento výklad dostal do rozporu s oběma paktů. Jestliže totiž Federální shromáždění s textem paktů vyslovilo souhlas, jestliže prezident oba pakty ratifikoval a jestliže dodnes nebyla vznesena ze žádné strany námitka proti ratifikaci, pak každý výklad čl. 16 odst. 1 a 61.24 odst. 3 Ústavy ČSSR, který by byl v rozporu s textem paktů, který by závaznost některého z jejich článků rušil nebo jen oslaboval, je nezákonný a porušuje socialistickou zákonnost. A jako takový musí být – pokud jde o předpis vydaný některým z orgánů ČSSR – jako odporující ústavnímu nebo jinému zákonu Federálního shromáždění Generální prokuraturou odhalen a označen. A pokud jde o postup nebo rozhodnutí orgánů a

organizací, jímž jsou krácena nebo jinak narušována zmíněná práva občanů, zakotvená v paktech, má každý právo žádat prokurátora o přezkoumání takového postupu nebo rozhodnutí z hlediska dodržení socialistické zákonnosti, a prokurátor je povinen každý takový podnět přezkoumat a o vyřízení podnětu žadatele vyrozumět, přičemž vyrozumění musí být odůvodněno. Podnět musí být vyřízen do dvou měsíců. (Zákon o prokuratuře, č. 20, Sb. z. část 5 z 20. března 1970.)

Jinými slovy: výklad článku 16, odst. 1 a N. 24, odst. 3 Ústavy ČSSR, jako by rodiče nebo členové církví, ať už laici nebo duchovní, neměli právo vyučovat, vzdělávat a vychovávat jejich děti ve shodě s jejich (rodičovským) přesvědčením nebo vírou, a to soukromě i veřejně, v rámci bohoslužeb nebo mimo tento rámec, ve školách, na půdě sborů a farností nebo v rodinách; dále jako by církve nebo náboženské společnosti neměly právo vyučovat, vzdělávat a školit také své dospělé členy, a to zase v rámci bohoslužeb nebo mimo ně, v duchu náboženství, víry nebo jiného přesvědčení, pokud si to přejí a takové výuky se dobrovolně zúčastní; jako by církev nemohla organizovat kurzy např. pro mládež mladší než 18 let nebo křesťanské brigády jakéhokoliv druhu; jako by na pedagogické školy a instituty (neřku-li na střední a vysoké školy vůbec) neměli být přijímáni mladí lidé výrazně jiného než marx-leninského přesvědčení nebo jako by učitelé-křesťané (nebo prostě jinak než marx-leninsky orientovaní učitelé) neměli na státních a veřejných školách vyučovat nebo jako by měli při vyučování všemožně své přesvědčení potlačovat a předstírat, že jsou marxisty-leninisty; výklad, jako by křesťanské umění (nebo prostě jiné umění než nesené duchem marxismu-leninismu) nemělo právo na existenci, na publikování a rozšiřování; jako by věřící (nebo prostě jinak než marx-leninsky myslící) vědec nebo filosof neměl právo publikovat své práce, pokud nejdou sterilně očištěny od každé stopy jejich křesťanské víry nebo prostě jakéhokoliv jiného než marx-leninského životního a myšlenkového zaměření; výklad, jako by v rozhlasu a televizi a v novinách a časopisech neměli právo přijít ke slovu křesťané nebo prostě vůbec jinak smýšlející výrazné osobnosti a jako by masové sdělovací prostředky měly být k dispozici výhradně marxistům-leninistům; atd. atd. - tedy takový výklad je nesprávný, nezákonný, vede k porušování práv a svobod, jež zachovávat se náš stát zavázal, a jako takový musí být trpělivě a konkrétně odhalován, označován a škody, k nimž vede, musí být na základě občanské iniciativy a ve spolupráci se společenskými organizacemi (také v nich je mnoho co napravovat) i prokuraturami napravovány a odstraňovány. To dá jistě mnoho práce a vyvolá to lecjaké nedorozumění, protože takové falešné výklady našich zákonů se zvláště v posledních letech zahnízdily v nejrůznějších orgánech a organizacích a na nejrůznějších úrovních.

Bud' zdrav!

Tvůj Ladislav Hejdaňek